

Tabell 3. Socioekonomisk röstfördelning

	Kön		Ålder				Klass medlem			Fackför.		Totalt
	M	K	18-24	25-34	35-54	över 55	AB C1	C2	DE	ja	nej	
Röstandel	48	52	13	21	32	34	41	30	29	25	75	100
CON	42	46	42	40	44	47	55	40	33	31		44
LAB	31	26	33	29	26	27	16	32	41	39		28
ALL	25	27	22	29	27	24	28	26	24	29		26

Källa: New Statesman 17 juni 1983. Kategoriindelningen är följande. AB: Professional & Managerial; CI: Office & Clerical; C2: Skilled workers and their families; DE: Semi- & Unskilled workers. Jämför även StvTskr 1980:3, s 186 för motsvarande siffror för 1979 års val.

Klassröstningen

I ovanstående översikt analyseras hur England och Wales (dvs Britain) röstade med avseende på väsentliga socioekonomiska variabler.

För första gången röstar betydligt fler utbildade arbetare (skilled working class) med de konservativa än med Labour – närmast beroende på, tycks det, en övergång av tidigare laboursympatisörer till Alliansen. Vidare röstade för första gången färre än hälften av de fackföreningsanslutna med Labour. Av egnahemsägare i arbetarklassen – 28 % av elektoratet med stigande trend – röstade hela 47 % konservativt, medan Labour och Alliansen erhöll 26 % var.

Sammanfattning

Här har inte plats för en genomgång av vare sig politik eller personligheter i valkampanjen. Falklandskriget, toryhushållning, Labours inre splittring – alla dessa och andra betingelser för valkampanjen återstår att redogöra för. Vi skall här bara konstatera att i valet i Storbritannien erhöll de konservativa 42,4 % av avgivna röster. Labour (27,6 %) och Alliansen (25,4 %) erhöll tillsammans således ca 10 % fler röster än segrarna.

Tillsammans med de nationalistiska partierna fick oppositionen ca 3,7 miljoner fler röster än de konservativa i underhuset. Mrs Thatchers majoritet blev hela 144 mandat över denna opposition.

Terry Carlbon

Noter

- ¹ The Times 11/6 1983.
- ² The BBC/ITN Guide to the New Parliamentary Constituencies. Parliamentary Research Services, 18 Lincoln Green, Chichester, West Sussex. £ 25.
- ³ New Statesman 17/6 1983.
- ⁴ Butler, D & Kavanagh, D, The British Election of 1979 (bil 2), Macmillan 1980.
- ⁵ The Economist 18-24/6 1983.

En fredsforskarens syn på säkerheten

Håkan Wibergs 1982 publicerade arbete "Krig, rustningar och säkerhetspolitik" kan sägas ge uttryck för en sammanfattande bedömning av säkerhetsproblemet i världen, särskilt med tanke på en nordisk småstat som Sverige. Större delen av kapitlen i boken är skrivna på beställning av olika uppdragsgivare, men helhetsintrycket av framställningen blir ändå rätt homogent genom att samma tankegångar återkommer i olika sammanhang. En del för några år sedan gjorda hänvisningar till aktuella händelseförlopp kan måhända te sig något föråldrade, men detta inverkar inte på de allmänna analyser och resonemang författaren framlägger.

Fredsforskningen är som känt en tillämpad vetenskap och dess mål är att bidra till att mänskligheten övergår till ett sådant internationellt politiskt system, som ger garantier för ett bestående fredstillstånd. Liksom läkaren inte likgiltigt kan annotera en ökad förekomst av vissa sjukdomar, så kan fredsforskaren inte heller med jämnmått iaktta en ökad internationell spänning. Hans uppgift är att ta reda på varpå denna spänning beror och vilka medel som kan användas för att minska den.

Av synnerligen stort intresse är härvid att ställa fredsforskningen i relation till den militära forskningen. Den senare är ju också av tillämpad natur, eftersom dess mål är att öka ett lands försvarspolitiska kapacitet och försvaret betraktas som en av de centrala faktorerna i säkerhetspolitiken. Man kunde framkasta en hypotes om att den militära forskningen har en likartad betydelse för de nationella arméerna som fredsforskningen har för de internationella fredsörelserna.

Wiberg utgår i alla fall från att fredsforskaren kan vara nyttig också för dem som inte delar hans värderingar. Detta gäller utan tvivel diskussionerna om orsaker till rustningar, graden av staternas faktiska handlingsfrihet eller beroende av andra i detta hänseende samt relationerna mellan inre och yttre faktorer som påverkar rustningsspiralen. Klarläggandet av dynamiken i upprustningsprocessen gör det möjligt att påverka den obero-

de av om man önskar vända om den till en nedrustningsprocess eller reglera den i något annat avseende.

Mera kontroversiell blir fredsforskaren, om han som Wiberg rekommenderar en komplettering av nedrustningsförhandlingarna med växelvis ensidig nedrustning i små steg eller i likhet med Baran och Sweezy anser, att kapprustningen resulterar i en avtagande nationell säkerhet. För militärer är de militära säkerhetsaspekterna redan på grund av deras yrkesmässiga bakgrund de viktigaste och de har svårt att förstå, att minskade försvarsanslag åtminstone för den egna statens vidkommande skulle öka dess säkerhet. Så är det väl föga troligt, att svenska militärpolitiska experter stillatigande accepterar Wibergs påstående att Sverige är "dubbelt överrustat" i förhållande till sina säkerhetspolitiska målsättningar.

Mycket beror även på vad man egentligen avser med säkerhet. Begreppet är svårt att definiera och avtecknar sig på olika sätt i divergerande sammanhang. Hela människosläktets globala säkerhet är inte detsamma som nationell säkerhet, stormakternas säkerhet är inte detsamma som småstaternas. Inom stormaktsgruppen är supermakternas, kärnvapenstaters och vanliga större länders säkerhet olikartade problem.

Så behöver småstaterna enligt Wiberg i motsats till stormakterna inte utgå från att rustningar är en statussymbol. Han påpekar, att småstaternas ställning i det väsentliga är beroende av det internationella systemet, inte av deras militära kapacitet. Ökade rustningar i ett land leder till ökat beroende av en stormakt. Med tanke på småstaternas säkerhetspolitik måste den militära dimensionen därför betraktas med allt större skepsis.

Av Wibergs framställning kan man dra slutsatsen, att upprustningen som ideologiskt stöd kräver aggressiva attityder gentemot omgivningen. Det militärindustriella komplexet bygger sin ställning på en kombination av fruktan och makt, som kräver frammanandet av en djävulsbild av motståndaren, varigenom avskräckningspolitiken förvandlas till en hotpolitik. Staterna hotar varandra öppet med vedergällning och vänjer sina medborgare vid tanken därpå, trots att både användning av och hot om användning av våld är förbjudna i FN:s stadga som regeringarna högtidligen undertecknat och borde vara skyldiga att respektera.

Trots detta kan man inte beteckna Wiberg som pessimist. Han ser inga reella motsättningar mellan supermakterna utan framhåller, att de båda har skäl att dramatisera öst/väst-konflikten för att hålla sina respektive allierade under bättre kontroll. Det är också uppenbart, att supermakterna undvikit att komma i situationer, där stridande personal från båda öppet står mot varandra. Man kunde tillägga, att Kubakrisens utgång 1962 bär vittne om att dessa stater hellre drar sig tillbaka med en

lindrig ömsesidig prestigeförlust – USA lämnar Kuba i fred, Sovjet drar tillbaka sina raketvapen från ön – ån tar risken av en verklig militär konfrontation. Den viktigaste lärdomen av Kubakrisen är faktiskt, att en supermakt kan lida en prestigeförlust utan att skrida till användning av våld. Denna fråga berörs dock inte närmare av Wiberg.

En relativ optimism ger Wiberg också prov på vid bedömningen av den säkerhetspolitiska situationen i Europa, där avskräckningspolitiken ju fått ett alltmera växande utrymme. Världsdelen betecknas som ett fredligt hörn av den mänskliga gemenskapen, där efter andra världskriget blott 5 av sammanlagt cirka 130 krig utkämpats, alla inom ett begränsat område. Allvarliga risker för nya europeiska krig föreligger inte och krigsriskerna mellan blocken är i avtagande. Om det utbryter ett nytt stormaktskrig i Europa är det dock minst lika troligt att det blir ett kärnvapenkrig som ett krig med konventionella vapen.

En lucka hos Wiberg är, att han visserligen mångsidigt och klarläggande analyserar avskräckningspolitiken, men inte ger någon egentlig bild av dess alternativ, vilket kunde betecknas som samarbetspolitik. När han talar om spänning och avspänning tänker han på förhållandet mellan supermakterna och utesluter relationerna mellan mindre stater, där spänningsmomentet spelar en mera underordnad roll. Det är svårt att förstå, varför Europa ter sig så fredligt, om man inte beaktar det nät av samlingsrelationer som oberoende av den växlande världspolitiska situationen vuxit sig allt starkare efter andra världskriget. De ekonomiska och kulturella faktorerna är av den betydelse i Europa, att säkerhets- och samlingsprocessen vidareutvecklas trots ökade motsättningar mellan supermakterna.

Samlingspolitiken får en särskild betydelse, när det gäller att bedöma Nordens eller som man också kunde uttrycka det den nordiska subregionala gemenskapens roll och möjligheter att påverka världssamfundet. Det långt utbyggda nätverket av samlingsrelationer gör det ytterst osannolikt att interna meningsolikheter inom det nordiska området skulle avgöras med användning av våld och lika osannolik är en eskalering av fientligheter med utgångspunkt från detta område. Snarare blir Norden en säkerhetszon i Herman Kahns bemärkelse som jämte motsvarande säkerhetszoner i andra delar av världen kan utgöra början till förverkligandet av en fredlig världsordning i praktiken.

Wiberg konstaterar för sin del, att Norden är ett lugnt hörn av världen och ur stormaktssynpunkt inte ett område av primär strategisk betydelse. Dock utgör Nordsjöoljan en potentiell krigsrisk, varjämte Norska havet har stor sjöstrategisk betydelse. De nordiska länderna står givetvis maktlösa i händelse av ett kärnvapenkrig, men

måste i alla fall kunna avvärja gränskränkningar. Frågan blir då hur mycket man skall satsa på den militära potentialen i förhållande till andra former av säkerhetspolitik?

I sitt svar på denna fråga utgår Wiberg från Sveriges situation, men hans synpunkter kan tillämpas också på de andra nordiska länderna, i varje händelse på Finland. En huvudidé hos honom är, att ekonomisk beredskap, katastrofberedskap och civilmotstånd är viktigare än man för närvarande anser, medan den militära beredskapen är mindre viktig. Man borde mera aktivt än hittills bidra till att stärka FN och den internationella solidariteten i avsikt att utjämna konflikter. Detta innebär att öka de politiska kostnaderna för angrepp mot den egna staten.

Kanske kunde man säga, att Wiberg gör sig till förespråkare för ett slags förebyggande säkerhetspolitik, en strävan att genom en rad åtgärder inom olika sektorer av samhället och på olika medborgerligt plan göra ett militärt anfall alltmåra osannolikt. Han utesluter dock inte möjligheten av en ockupation och anser i en sådan situation civilmotstånd vara att föredra framför gerillakrig. En motivering härför är, att kontrollen av territoriet inte är central ur civilmotståndets synvinkel. Detta skulle minska effekten av en militär ockupation och öka civilmotståndets betydelse som förebyggande medel.

En intressant fråga i detta sammanhang är relationerna mellan militärt motstånd och civilmotstånd, särskilt i det fall att civilmotståndet byggs upp på basen av långsiktig planering och organisation. Wiberg anser det svårt att se dem som komplement snarare än som alternativ till varandra genom att trovärdigheten av ett militärt försvar skulle kunna undergrävas av att man bakom det håller sig med civilmotstånd som nästa försvarslinje. På denna punkt kan jag dock inte helt hålla med författaren, bland annat av den orsaken, att man i civilmotståndet skulle kunna engagera helt andra medborgargrupper än i det militära motståndet såsom kvinnor, pensionärer och skolungdom.

Civilmotståndsgrupperna behöver också ledare och dem skulle man få genom att tex i Finland effektivt utbilda det över tusental vapenvägrare per år, som förordnas till civiltjänst utom ramen för det militära systemet. Antalet kunde snabbt utökas genom att inkalla f.d. civiltjänstgörare till reservövningar i civilmotstånd samt ordna frivilliga kurser för andra medborgare som i ingen händelse inkallas till militärtjänst. Här kunde fredsorganisationerna hjälpa till genom att lämna information om möjligheterna att utbildas för civilmotstånd. En del av denna verksamhet kunde också äga rum på samnordisk nivå genom att den inte förutsätter något militärt eller utrikespolitiskt samarbete. Eventuella ockupanter nämns ju inte vid namn och det finns inte något skäl att misstänka någon speciell stat för avsikter att ockupera det egna territoriet.

Wiberg berör inte i högre grad det nordiska säkerhetspolitiska samarbetet, som i hög grad måste äga rum på medborgerlig nivå, eftersom staternas försvarspolitik är utformad på olikartade sätt. Fredsrörelserna, som under de senaste åren vunnit ett kraftigt ökat understöd, har här en viktig uppgift. Man har bland annat föreslagit upprättandet av en nordisk fredsfolkhögskola och bildandet av en gemensam nordisk fredskår. Vid den nordiska säkerhets- och nedrustningskonferensen i Stockholm i september 1983 vann tanken på införandet av fredsfostrian i skolorna i hela det nordiska området vidsträckt understöd. Detta gällde också idén om att de nordiska länderna borde sluta en fredsallians oberoende av anknytning till de militära allianssystemen.

Det framstår som en särskilt viktig uppgift för fredsforskningen att närmare analysera de positiva dragen i utvecklingen av det internationella systemet, med andra ord de faktorer som bidrar till att användningen av våld blir ett undantagsfall som snabbt kan behandlas med på förhand avvägda åtgärder. I detta avseende är FN givetvis av central betydelse. Wiberg framhåller helt riktigt, att FN inte skall förfoga över någon egentlig militär kapacitet, och det framgick med önskvärd tydlighet under Koreakriget, att världsorganisationen endast försvagar sin ställning genom att använda våld i avsikt att lösa politiska tvistefrågor. Å andra sidan finns det ingenting som säger, att FN:s rent polisiära verksamhet inte skulle avsevärt kunna förstärkas. Nordisk aktivitet kan härvid vara nyttig och det kan vara skäl att erinra om att om alla länder i proportion till sin folkmängd hade ställt upp lika många fredssoldater som de nordiska länderna så skulle de fredsbevarande styrkorna efter andra världskriget ha uppgått till flera miljoner.

En annan punkt, där fredsforskarna kunde göra en viktig insats gäller analysen av de faktiska framstegen i nedrustningsförhandlingarna, vilka ingalunda varit så helt resultatlösa som man ofta gör gällande. Wiberg erinrar om ett intressant detaljproblem, nämligen att AMSA på 1950-talet hindrade Sverige att skaffa sig kärnvapen, något som kunde betraktas som en betydande framgång för fredsrörelsen. Han berör däremot inte närmare vapenkontrollåtgärderna inom ramen för nedrustningsprocessen som i sin tur skapat förutsättningar för vapenbegränsning och vapenminskning utan försvagning av säkerheten. Ser man nedrustningsprocessen som en helhet med många komponenter inom olika sektorer och på olika plan så ökas också möjligheterna att vidta partiella unilaterala eller regionala nedrustningsåtgärder i avsikt att stärka säkerheten.

Wiberg ger uttryck för en uppfattning om att det föreligger en ömsesidig övervärdering av rustningar och att man genom ökad information kunde komma till ett mera rationellt beslutsfattande. Kanske kunde man till-

lägga, att beslutsfattandet successivt borde anpassas till en existerande samhällig situation, där man i längden inte längre med våld kan främja lösningen av politiska problem. Fredsforskarna har en viktig uppgift att påvisa hur detta skall vara möjligt.

Sett ur denna synpunkt är Wibergs bok ett synnerligen välkommet bidrag till diskussionen om utformningen av vår gemensamma säkerhet. Hans frågeställningar är centrala och klart utformade, analysen av dem är mångsidig och väl underbyggd med fakta, slutsatserna är försiktigt utformade, men samtidigt präglade av en genomtänkt syn på möjligheterna att utveckla säkerhetspolitiken i allas intresse. Ämnets omfattning gör, att en del frågor något skjutits åt sidan, men detta minskar inte bokens värde som konstruktivt inlägg i den seriösa säkerhetspolitiska debatten.

Göran v Bonsdorff

Referens

Håkan Wiberg *Krig, rustningar och säkerhetspolitik*. Malmö: Zenit förlag 1982.

Erfarenheter från Kanslihuset

Ideologierna skapar vattendelare i svensk politik. Men lika intensivt som debattörer från olika partier kan argumentera mot varandra, lika snabbt kan de också bli ense om sina arbetsförhållanden. Detta gäller särskilt riksdagsmän och statsråd. Det är därför ingen svårighet för mig att konstatera att Karin Ahrlands beskrivning av sitt arbete som statsråd också väl kan passa in på flera av oss andra "föredettingar". Det skall dock sägas att skillnaderna är ganska stora mellan olika statsråds erfarenheter på grund av vilket departement och vilken funktion man hade. Jag tänker då inte så mycket på skillnaderna mellan att vara statsråd och departementschef eller endast statsråd. Ställningen i regeringens arbete är densamma och själva departementschefssysslan påverkar inte arbetssituationen i särskilt stor grad. Även om massmedia återkommande använder begreppet "biträdande" statsråd, är det ingenting som har förankring formellt eller i det praktiska arbetet. Däremot råder det skillnader mellan arbetsförhållandena i de olika departementen.

Som sk samordnare åren 1976–78 hade jag möjlighet att följa sju olika departements arbete och dessa mina erfarenheter kunde sedan kompletteras med erfarenheterna som statssekreterare i kommunikationsdepartementet. Detta departement är ganska olik flertalet andra. Man lever i en politisk atmosfär, som präglas mycket

av teknik och framåtanda. Visst finns det politiska motsättningar, men långt mindre än vad som man kan uppleva i t ex bostads-, social- eller varför inte säga budgetdepartementet. På något sätt verkar det som om ett departement som kommunikationsdepartementet med sin tekniska inriktning och inte så högt svallande politiska vågor, har en stabilare organisation och därmed en säkrare kompetens. Detta kan naturligtvis bero på att man också har större möjlighet att planera sitt arbete. Detta till skillnad från bostads- och socialdepartementen t ex, där nyheterna ständigt förrycker arbetet och ställer stora krav på flexibilitet. Bristerna i administrationen framgår naturligtvis klarare i en sådan miljö.

En likhet, som dess värre tycks finnas, oavsett om statsrådet är budgetminister eller planminister, är att man deltar i både ställningstaganden och föredragningar i sk små ärenden. Att planministern behandlar enskilda människors besvärärenden i tusental, var en naturligt följd av den besvärssystem som existerade och den typ av arbete det gällde. Men att budgetministern i sin trängda arbetssituation med mångmiljardfrågor understundom tvingades ta ställning till detaljärenden var både överraskande och skrämmande.

Eftersom jag på tre punkter har något avvikande eller kompletterande syn på statsrådets arbete än vad Karin Ahrland presenterat, vill jag kortfattat nämna dem som följer.

1. Även om statsrådets uppgift ofta kom att präglas av en mängd små ärenden och ställningstaganden, långt ifrån den ideologiska debatten, är det fel att beteckna arbetet som generellt vara fjärran från de enskilda människornas frågor. Förvisso såg man skogen trots träna. Det gällde för varje statsråd med många besvärärenden och med gamla eller svårtillgängliga regler finna en klar praxis för att skapa rättssäkerhet för människor inför besvärbeslut. Det var för mig en stor överraskning att planärendena kunde behandlas i tusentals, år efter år utan att vare sig allmänhet eller myndigheter hade tillgång till någon praxissamling. Detta rättades nu till, men det var en senkommen ändring.

Just arbetet att häva sig upp från vardagens många småärenden till att gälla principer och styra utvecklingen, var en fascinerande uppgift. Det var intressant att se myndigheternas reaktioner på nya signaler från regeringen och fackministern. Det finns ingen anledning att utmåla statsråd som slavar under byråkratin. Politikerna har de byråkrater som de förtjänar och väljarna har de politiker som de förtjänar.

2. För att ha en möjlighet att klara sin vardag och att komma till principiella ställningstaganden var det förvisso en svår balansgång att både lyssna till vad människor